

Bazı Esbâb-1 Nüzûl Rivâyetlerinin Bağlam Çerçevesinde Yeniden Değerlendirilmesi

Reexamination of Some Asbab al-Nuzul Narratives within the Contextual Framework

Sami KILINÇLI^a

^aDoç. Dr. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
e-Posta: kilincisami01@gmail.com , <http://orcid.org/0000-0002-8232-7474>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	28.10.2019
Kabul Tarihi:	26.11.2019
Yayın Tarihi:	27.12.2019

Özet

Asbab al-Nuzul and tafsir narratives have an indispensable position because they constitute the backbone of the science of tafsir. These narratives were generally evaluated through narrative sigas and promissory notes, and there were some deficiencies in the text criticism.

Some scholars, such as Zerkesh, Suyuti, Ibn Taymiyah and Dihlevi, have stated that some narrations are not true asbab al-nuzul, but that the respective event and the person have entered the circle of meaning, and some of the narrators do not accept musnad. In some studies conducted in the modern period, it was stated that the criteria in evaluating the narratives of asbab al-nuzul were insufficient and that the Qur'an's integrity, text criticism, date and time harmony were unsufficiently considered. While interpreters understand the verses, they generally accept these narratives in reliable hadith sources such as Bukhari and Muslim as proven ready-made knowledge, without criticism. However, it is seen that some of the narratives of asbab al-nuzul and tafsir are not inappropriate for the Qur'an-siret relationship, the integrity of the Qur'an and the process of al-nuzul.

Due to the narrations in these sources, it is noted that the 85th verse of al-İsrâ is revealed in Medina; surah en-Nisaverse 88-89 tell about those who left the Islamic army before returning to the battle of Uhud and returned to Medinah, al-Baqara verse 284 is related to all the feelings and thoughts passing through the hearts of the servants and has been abolished; verse 113 of Surah al-Tawba was revelatory at the time of Abu Talib's death, and that verse 16 of surah al-Hadid was revolted four years after Ibn Masud had entered Islam. However, when these narrations are evaluated on the axis of the Qur'an's integrity, the process of reconciliation, the reconciliation with the fact, and the harmony of date and time, it is understood that these findings are not true and that the hypocrites who are regarded as disbelievers who have returned to Mecca by breaking the emigration of the verses, those who conceal the testimonies of al-Baqara 284; surah et- Tawba verse 113 verse the wish of the Prophet to beg for his mother; surah al-Hadid verse 16 revealed in Medina hand told about relaxation and defense of Islam.

Although it is a necessity for the commentators to apply for classical hadith works, it should be remembered that there may be some problematic narratives in terms of deed and text in these works. Although the criteria of the hadith detection and criticism of narrators are indispensable, while some scientific studies are sufficient, some narratives that are incompatible with the fact as a result of the fact that they are not appropriate due to some deficiencies, defects or incomplete application of the principles are accepted as true. Although the authority of classical sources and scholars is accepted, it should not be absolutized and the produced information should be subjected to scientific criticism. When this is not the case, although the text and context of the verse explain the correct meaning, the examiner may make the wrong choice, as seen in the verses mentioned above.

Keywords: Tafsir, Text Criticism, Narration, Asbab al-Nuzul, Authentic.

Giriş

Tefsir, âyetlerin Hz. Peygamber ve sahabe dönemindeki asıl anlamına ulaşmaya dayalı bir ilim olması sebebiyle tefsir geleneğinde rivâyetler vazgeçilmez bir kaynak olmuştur. Bu sebeple tefsirde kullanılan rivâyet malzemesi, çeşitli zaafı taşısa da önemini hiçbir zaman kaybetmemiştir.¹

Diğer konulardaki bilgilerde olduğu gibi esbâb-ı nüzûl rivâyetlerinin de sahih, zayıf, mevzû gibi çeşitleri bulunmaktadır. Bu rivâyetler hadis usulü, rivâyetlerin sîgaları ve ravinin olaya şahit olup olmaması çerçevesinde değerlendirilmekle birlikte² konuyla ilgili sorunlar tam olarak çözülememektedir. Bu konuda rivâyetlerin yapısı, ıstılah ve rivâyetleri tasnif farklılıkları, İsrailiyât konusundaki tartışmalar, metin tenkidinin uygulanıp uygulanmaması, rivâyetleri değerlendirmede nüzûl sürecine, vâkıa ile mutabakata diğer ifadeyle, Kur'an-sîret uyumuna yeteri kadar dikkat etmemek gibi sebeplerden kaynaklanan ihtilaflar söz konusudur.

İmam Şafî'nin (ö. 204/820) "İbn Abbas'a ait tefsir rivâyetlerinden sadece yüz kadarı sahihtir." sözü³ ile Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) "Meğâzî, melâhim ve tefsir bilgilerinin isnadı yoktur." görüşü⁴ ilk dönemlerden itibaren tefsir rivâyetlerinin yapısının ve güvenilirliğinin tartışıldığını göstermektedir.

İbn Teymiyye (ö. 728/1328), Zerkeşî (ö. 794/1392) ve Suyûtî gibi âlimler sahabe ve tabiîn'in "Bu âyet şu şahıs hakkında, şu konuda nazil olmuştur." şeklindeki sözlerinin birçok kez gerçek yaşanan olayı, sebebi değil âyetin anlam dairesine giren olay ve şahısları anlatmaya yönelik olduğunu söylemişlerdir. İbn Teymiyye'ye göre tefsir anlamındaki esbâb-ı nüzûl rivâyetlerini Buhârî müsned kabul ederken, İmam Ahmed b. Hanbel ve diğerleri, Zerkeşî'ye göre ise Müslim de müsned kabul etmemiştir.⁵

Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'ye (ö. 1176/1762) göre mütekaddimûn ve müteahhirûn âlimleri arasındaki ıstılah farklılığı esbab-ı nüzûlün anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Muhaddisler âyetlerin gerçek sebebi nüzûlü olmadığı halde sahabenin kendi aralarındaki konuşmalarda örnek olarak zikrettiği olayları, âyetin genel anlam dairesine giren vakıaları, âyetlerin muhataplarıyla ilgili açıklamaları ve Hz. Peygamber'in konuşmalarında istişhad kâbilinden okuduğu âyetlerle ilgili rivâyetleri nakletmişlerdir. Müfessirin âyetleri anlamak için bunları bilmesi zaruri değildir.⁶

İsmi zikredilen âlimlerin görüşleri tefsir rivâyetlerinin reddedilmesini değil, bunlarda re'ye dayalı görüşler olduğunun bilinerek bunların müsned merfû rivâyet gibi

¹Ali Karataş, *Tefsir Geleneğinde Rivâyet*, (Diyarbakır: A Grafik, 2015), 247.

²Celeleddin Abdurrahman es-Suyûtî, *el-İtkan fî ulumi'l-Kur'an*, thk. Ahmed b. Ali, I-II, (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2006)I, 115-119.

³Suyûtî, *el-İtkan fî 'ulumi'l-Kur'an*, II, 484.

⁴Takiyyuddin İbn Teymiyye, *Mukaddime fî usûli't-tefsir*. thk. Adnân Zerzûr. 2. Baskı. (b.y: 1972), 58-59. İbn Teymiyye'ye göre bu söz "Bunların aslı yoktur." şeklinde de nakledilmektedir. Buradaki "Aslı yoktur ibaresi bu tür rivâyetler genelde mürsel oldukları için senedi yoktur" anlamındadır. Esbâb-ı nüzûl rivâyetlerinin yeterliliği ve çelişkileri için bk. İzzet Derveze, *Kur'anu'l-mecîd*, trc. Vahdettin İnce (İstanbul: Ekin Yayınları, 1997), 185-199.

⁵İbn Teymiyye, *Mukaddime fî usûli't-tefsir*, 46-49; Bedreddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulumi'l-Kur'an*. thk. Mustafa Abdulkadir Atâ. I-IV, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1428/2007), I, 46. Ayrıca bk. Suyûtî, *el-İtkan fî 'ulumi'l-Kur'an*, I, 114-116.

⁶Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *el-Fevzu'l-kebir fî usûli't-tefsir* (Dimaşk: Dâru'l-Ğavsâni li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2008), 69-71.

değerlendirilmemesi gerektiğini açıklamaktadır. Naklettiğimiz açıklamalar rivâyetlerin değerlendirilmesine yönelik bir usul, bakış açısı oluşturmakla birlikte yeterli olmamaktadır.

Söz gelimi A. Nedim Serinsu'ya göre “Geleneksel yaklaşımda âlimler, özellikle esbâb-ı nuzûl neden gereklidir, bilenmesinin yararları nelerdir sorularına maddeler halinde cevaplar vermişlerdir. Bu sorular ve cevapları, verilen örnekler hemen hemen aynıdır, hep tekrar edilmiştir.”⁷ Âlimler esbâb-ı nuzûl rivâyetlerini, genel olarak da tefsir rivâyetlerini ele alırken elbette bazı ilkeler edinmişlerdi. Fakat bu ilkelerde bir dağınıklık söz konusudur. Tefsir rivâyetlerinin, esbâb-ı nuzûl rivâyetlerinin problem oluşturan yönleri hep bilinmekteydi. Ama yine de bu alanda sağlıklı yaklaşım yolunda bir çözüm arayışı için cesur adımlar atılmadığı da bir gerçektir.⁸ Esbâb-ı nuzûl ilmini inceleyen âlimlerimiz “metodik” olarak nitelediğimiz “rivâyetleri tarihî süreç içerisinde değerlendirmeye tâbi tutma” üzerinde ayrıntılı olarak durmamışlardır. Birinin önem verdiği bir konuyu diğeri bu tartışmalara değinmeden geçebilmiştir. Hâlbuki esbâb-ı nuzûl ilminin ve genel olarak Kur'an ilimlerinin taliplerine en yararlı bir şekilde takdim edilmesi, ancak metodik yönlerinin ayrıntılı tartışılmasıyla sağlanabilirdi.⁹

“Rivâyetlerin hadis usulü açısından tenkit edilmeleri gerekmektedir. Ancak metnin nakledilmesine vasıta olan senedin tenkidi yapılır ve metnin tenkidi yapılmazsa rivâyetin değerlendirilmesi, eleştirisi eksik kalacaktır. Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında esbâb-ı nuzûl rivâyetleri değerlendirilirken hadis metodolojisinden yararlanılarak yapılacak tenkid, sened-metin bütünlüğü içinde yapılmalıdır. Sened bir araçtır. Hedef ise hadisin sıhhat derecelerini tespit ederek sahihini mevzuundan ayırmaktır.”¹⁰

“Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında esbâb-ı nuzûlün yetersiz kalma sebeplerinden biri de bu rivâyetlerin bir kısmında görülen tarihî gerçeklere aykırılık ve zaman bakımından uyumsuzluktur. Bunun önlenmesi için Tarih İlmi'nden yararlanmak gerekmektedir.”¹¹ Ayrıca söz konusu rivâyetlerin değerlendirilmesinde Kur'an'ın bütünlüğünün dikkate alınması gerekmektedir. Bu bütünlükten Kur'anî cümleler ile oluşan bütünlük, tarihî bütünlük, siyak-sibak bütünlüğü, Kur'anî cümleler ile sûreler arasındaki bütünlük, sûrelerin dâhili bütünlüğü ve teşriî bütünlük kast edilmektedir. Rivâyetlerin bu bütünlükler çerçevesinde tahlil edilmesi gerekmektedir.¹²

Câbirî'ye (ö. 2010) göre de “Esbâb-ı nuzûl rivâyetlerinin sadece sened tenkidinden geçirilmesi yeterli olmadığı için metnin de eleştirel açıdan ele alınması gerekmektedir. Metnin doğruluğunu kabul etmek için âyetlerin bağlamına, nuzûl sıralamalarına, siyerle uyumuna ve *ma'hu'du'l-arab* (Arapların kültürel, toplumsal ve fikri dünyaları) ile uyumuna dikkat etmek gerekir.”¹³

⁷A. Nedim Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, (İstanbul: Şûle Yayınları, 2008),187.

⁸Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, 135.

⁹Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, 122.

¹⁰Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, 198.

¹¹A. Nedim Serinsu, “Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Esbâb-ı Nuzûl'e Yeni Bir Yaklaşım”, *1. Kur'an Sempozyumu*, (Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1994):196.

¹²Serinsu, *Kur'an ve Bağlam*, 205-209.

¹³Muhammed Âbid el-Câbirî, *Fehmu'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Beyrut: Merkezu Dirâsati'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2008), III, 371-372.

Esbâb-ı nüzûl rivâyetlerini tarihçi bakış açısıyla değerlendirmeyi teklif eden Selim Türcan'a göre bu konuda geleneksel esbab-ı nüzûl yaklaşımı ile tarihi bakış açısı şeklinde iki yaklaşım bulunmaktadır... Birinci yaklaşımda esbab-ı nüzûl (genel bakış açısına göre) zorunlu bir bilgi değilken ikinci yaklaşımda tarihi verilerin en az hepsi kadar değerli ve doğrudan bir veridir. Birincisinde esbab-ı nüzûl rivâyetleri (sıhhat kriterlerini geçtikten sonra) hazır bir bilgi iken, ikinci yaklaşımda tespiti çalışmayı gerektiren, eleştirel bir veri alanıdır. Türcan, özellikle kalamcı, fıkıhçı ve hatta tefsirci yaklaşım biçiminden farklı olarak bir Kur'an ve tefsir tarihçisine ikinci yaklaşımı önermektedir.¹⁴

Nakillerden âlimlerin sıhhat kriterlerini belirleyerek uyguladığı ancak bu yaklaşımda bazı eksikliklerin kaldığı anlaşılmaktadır. Bu eksikliği fark eden ed-Dihlevî, Cabirî, Serinsu ve Türcan rivâyetlerin tarihî bakış açısıyla, zaman ve mekâna uygunluk açısından metin tenkidinin yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Müfessir, Kur'an'ın anlamını tespit etmeye ve yorumlamaya çalışırken bir yandan da nüzûl sürecindeki olayları anlamaya çalışmakta, tercih ettiği rivâyetlerle bir tür tarih yazımı gerçekleştirmektedir. Müfessirin rivâyetleri mutlaklaştırmadan onları nüzûl vasatı, nüzûl süreci, tarihî vakiaya uygunluk açılarından değerlendirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde vakiaya uymayan rivâyetlerle istenirse de aşağıda görüleceği üzere yanlış bir tarih ve zihin inşası yapılabilmektedir.

Rivâyetler nüzûl ortamının parçalarını oluşturmaktadır. Kur'an, Hz. Peygamber'in hayatında yirmi üç yıllık bir süreçte tetricen nazil olduğu için ilgili tüm rivâyetlerin bu tarihî süreç içerisinde değerlendirilmesi elzem görünmektedir. Müfessirin rivâyetleri mutlaklaştırmadan onları tarihî bakış açısıyla metodik olarak Kur'an bütünlüğüne, nüzûl sıralamalarına, tarihî vakiaya uygunluk açılarından değerlendirmesi, metin tenkidinde de bu ilkeleri esas alması gerekmektedir. Bu bakış açısına dikkat edilmediğinde sığa ve sened açısından yapılan değerlendirmeler eksik kalmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada bazı âyetlerle ilgili nakledilen ve sahih kabul edilen rivâyetleri bu ilkeler doğrultusunda ele alarak bu çözüm yolunun tutarlılığını izah etmeye çalışacağız.

1. el-İsrâ 18/85. Âyetle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi

Mekkî surelerden olan el-İsrâ 85. âyette Hz. Peygamber'e ruh hakkında soru sorulması üzerine "ruhun Allah'ın bileceği bir iş olduğu söylemesi" emredilmektedir. Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) Abdullah b. Mes'ûd'un (ö. 32/652-53) şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Ben Rasulullah (a.s) ile birlikte bulunuyordum. Kendisi de bir hurma dalına dayanarak yürüyordu. Bu arada Yahudilerden bir grubun yanından geçti. İçlerinden bazıları: "O'na ruhun ne olduğunu sorun" dedi. Bazıları: "O'na bir şey sormayın ki, sizin hoşunuza gitmeyecek bir şeyi size söylemesin" dediler. Sonra kalkıp yanına gittiler ve: "Ey Ebu'l-Kâsım! Bize ruhtan söz et" dediler. Hz. Peygamber uzun bir süre ayakta bakınıp durdu. Bu sırada kendisine vahiy geldiğini anladım. Vahiy gelmesi bitinceye kadar bekledim. Sonra şunu okudu: "Sana ruhtan soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindedir. Size ilimden ancak az

¹⁴Selim Türcan, "Tefsir Tarihçiliği Bağlamında Klasik Esbab-ı Nüzûl Yaklaşımının Değerlendirilmesi", *İslami İlimler Dergisi*, 2/1, (Bahar 2007): 121, 137.

bir şey verilmiştir." Bunun üzerine Yahudiler birbirlerine: "Size: 'Ona bir şey sormayın' demiştik" dediler.¹⁵ Bu rivâyete göre olay Medine'de olduğu için söz konusu âyet de Medeni olmuş olmaktadır.

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve Tirmîzî'nin (ö. 279/892) nakline göre ise Müşrikler Hz. Peygamber'i zor duruma düşürmek, sıkıştırmak için Yahudilerden yardım istediklerinde Yahudiler "Ona ruhu sorun" dediler. Müşriklerin soruları üzerine el-İsrâ 85. âyet nazil oldu. Yahudiler âyete cevaben "Bize çok ilim, Tevrat verildi. Kime Tevrat verildiyse ona çok hayır verilmiştir" demeleri üzerine de Allah'ın ilminin çok, dolayısıyla Yahudilerin ilminin az olduğunu açıklayan Lokman 27. âyet nazil oldu.¹⁶

Mukâtil b. Süleyman'a (ö. 150/767) göre âyet Ebu Cehil ve taraftarlarının insan suretinde ve çok büyük bir melek olan Ruh hakkında sormaları üzerine nazil olmuştur. Mukâtil'in naklettiği diğer rivâyete göre Yahudiler Hz. Peygamber'e "Tevrat'ta her şeyin ilmi, çok ilim var" demeleri üzerine onlara cevaben Allah Teâlâ "Tevrat size göre çok ilim içermekle birlikte bana göre az ilim içermekte, asıl ilim benim katımdadır" buyurmuştur.¹⁷ Taberî (ö. 310/923) olayın Medine'de geçtiğini nakletmektedir.¹⁸ İbnu'l-Cevzî (ö. 597/1201) âyetle ilgili ilk olarak olayın Medine'de geçtiğini; ikinci olarak Mekke döneminde Yahudilerin müşriklere Ashâb-ı Kehf'i, Zulkarneyn'i ve Ruh'u sormaları yönünde akıl verdiklerini nakletmektedir.¹⁹ Zemahşerî(ö. 538/1144) Yahudilerin müşriklere zikredilen üç konuyu Hz. Peygamber'e sormalarını istediklerini nakletmektedir.²⁰

İbn Kesîr (ö. 774/1373) olayın Medine'de gerçekleştiğini anlatan rivâyeti naklettikten sonra "Sürenin tamamı Mekki olduğu halde bu âyet nasıl olurda Medine'de Yahudilerin soruları üzerine nazil olmuş olabilir" şeklindeki soruyu âyet Medine'de ikinci defa nazil olmuş veya Hz. Peygamber'e Medine'de bu soru sorulduğu zaman daha önce indirilen bu âyetle cevap vermesi bildirilmiş olabilir" şeklinde cevaplandırmaktadır. İbn Kesîr, Ahmed b. Hanbel'e göre de âyetin Mekke'de nazil olduğunu da kaydettikten sonra müşriklerin Yahudilere akıl danışmalarını; hicret sonrası Yahudi âlimlerin Hz. Peygamber'e "bize verilen ilmin az olduğunu iddia ediyormuşsun" demeleri üzerine Lokman 31/27. Âyetin nâzil olduğunu da aktarmaktadır.²¹

Fahreddin er-Râzî'ye (ö. 606/1210) göre Yahudiler müşriklere üç soru sormalarını söylemişlerdir. Kehf suresinde ilk iki soruya cevap verilmiş, Ruh sorusu ise cevaplanmamıştı.

¹⁵Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Kitâbu't-Tefsîr" –Sûratu'l-İsrâ-, 13; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Kitâbu sıfâtu'l-münâfikîn ve ahkâmihim", 4.

¹⁶Ebü Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), I, 255; Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezid) et-Tirmîzî, *Sünen*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Kitâbu't-Tefsîr" –Sûratu'l-İsrâ-, 10.

¹⁷Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. thk. Ahmed Ferid. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), I, 270.

¹⁸Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an*. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), VIII, 141-143.

¹⁹Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali İbnü'l-Cevzî. *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*, thk. Abdurrezzak el-Mecdi, I-IV, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1431/2010), III, 50.

²⁰Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî. *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl*. I-IV, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2008), II, 645.

²¹Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Kesîr ed-Dimaşkı, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*. thk. Mustafa es-Seyyid v.dğr. (Kahire: Müessesetu Kurtuba, 1421/2000), IX, 71-73.

Bu âyetle son soru da cevaplanmış olmaktadır.²² Kurtûbi(ö. 671/1273) Buhari, Müslim ve Tirmizi'nin rivâyetlerinden bahsetmekte, “kîle” diye müşriklerin akıl danışmalarını ve Lokman 27. âyetin de bu bağlamda nazil olduğunu nakletmektedir.²³

İbn Âşûr'a (1879-1973) göre bu âyetteki zamirlerin mercii ile önceki âyetlerdeki zamirlerin mercii aynı olduğu için soruyu soranlar Kureyşlilerdir.İbn Âşûr'a göre Tirmizi'nin İbn Abbas'tan naklettiği Yahudilerin müşriklere ruhu sormalarını istemeleri rivâyeti ile Kureyş'in Nadr b. el-Hâris ve Ukbe b. el-Muayt'ı Medine'ye göndermelerive Yahudilerin üç konuyu sormalarını istemeleri rivâyeti arasında çelişki bulunmaktadır. Bu çelişki Ashâb-ı Kehf ve Zülkarneyn sorularının cevabı el-İsrâ suresinden sonra nazil olan Kehf suresinde yer aldığı için önce yalnızca ruh'un sorulduğu, aynı konunun daha sonra diğer iki soruyla beraber tekrar gündeme geldiği şeklindeki izahla giderilebilir.

Buhari rivâyetiyle İbn Abbas rivâyeti arasındaki çelişki ise “Medine'de Yahudiler Hz. Peygamber'e ruhu sorduklarında o, Yahudilerin bu konuyu müşriklerden daha iyi anlayabileceklerini düşündüğü için sustu. Başka bir cevap beklediği için Mekke'de nazil olan cevabı okumak istemedi. Fakat Allah Teâlâ tekrar aynı âyeti inzal ederek bu konuda müşriklerle Yahudilerin aynı acziyette olduklarını haber vermiş oldu.” şeklinde izah edilebilir. Bununla birlikte İbn Âşûr'a göre en güzel çözüm şu şekildedir: “Tarihçiler bu âyetle ilgili bilgileri birbirine karıştırmışlardır. Aslında sadece Yahudilerden değil, Hristiyanlardan da sorular gelmiş ve birbirlerinden farklı şeyler sormuşlardır. Şöyleki Ashâb-ı Kehf ve Zülkarneyn-eğer onu İskender olarak kabul edersek-Yahudilerle ilgili değil, Hristiyanlarla ilgili iki konudur. Bundan dolayı bu soruları müşrikler Hristiyanlardan öğrenerek Hz. Peygamber'e sormuşlar ve cevap da Kehf suresinde yer almıştır. Ruh konusunu ise Yahudiler sordurmuş ve aynı konu Medine'de de tekrar gündeme gelmiştir.²⁴

Mevdûdî'ye (1903-1979) göre ise âyet müşriklerin “Kur'an'ı nereden alıyorsun” şeklindeki sorularına cevap olarak nazil olmuştur.²⁵ M. Hamdi Yazır (1878-1942) önce âyetin Mekki olduğuna, sonra da Medeni olduğuna dair rivâyetleri naklettikten sonra “Bu durumdan dolayı bazıları âyetin iki defa indiğine kail olmuşlardır” demektedir.²⁶ Habenneke el-Meydânî'ye (ö. 1978) göre ruhla ilgili soru Hz. Peygamber'in daveti boyunca tekrar edilmiştir. *Yeselûneke* fiili muzari kalıbında olduğundan olayın tekrar edildiğini anlatır. Müşriklerin ileri gelenleri ruhun hakikati ve mahiyetini mükerreren sormuşlardır. el-Meydânî kaynaklardaki rivâyetleri aktardıktan sonra “Müşrikler İsrâ suresinin nüzûl döneminde ruhu, Kehf suresinin nüzûl döneminde ise Ashâb-ı Kehf ve Zülkarneyn'î sordular. Medine'de Yahudilerin aynı soruyu sormaları, Hz. Peygamberin de biraz bekledikten sonra cevap vermesi de sahihtir.”

²²Fahrüddin İbn Ziyâuddin b. Ömer Muhammed er-Râzî. *Mefâtihu'l-gayb*. I-XXXII, (Beirut: Dâru'l Fikr, 1401/1981), XXI, 37-38.

²³Abdullah b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî. *el-Câmi'uli ahkâmi'l-Kur'an*. Thk. Abdullah b. Abdu'l-Hasen et-Türki. I-XXIV, (Beirut: Müessesetü'r-Risale, 1427/2006),XIII, 166-168.

²⁴Muhammed b. Tâhir b. Âşûr. *Tefsiru't-tahrîr ve't-tenvîr*.I-XXX, (Tunus: Dâru Sahnûn li'n-Neşrve't-Tevzi', 1984), XV, 194-199.

²⁵Ebu'l-Alâ el-Mevdûdî. *Tefhimu'l-Kur'an*. trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr. 2. Baskı. I-VII, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), III, 134.

²⁶Elmalılı Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, (İstanbul: Yenda Yayın-Dağıtım, 2000), V, 348.

demektedir.²⁷

Yukarıda naklettiklerimizden bazı âlimlerin surenin Mekkîlik ve Medenîliğini dikkate almadan rivâyetleri aktardıkları, İbn Kesîr, İbn Aşûr ve el-Meydânî'ninbu durumu dikkate alarak rivâyetler arası çelişkiyi gidermeye çalıştıkları, çözüm yolu olarak surenin iki defa nazil olduğu görüşünün de gündeme getirildiği görülmektedir. Müfessirlerin de işaret ettiği gibi ruh sorusunun Mekke ve Medine'de farklı zamanlarda gündeme geldiği görülmektedir. İbn Kesîr'in de dediği gibi sure Mekkî olduğu için âyetin de Mekkî olarak anlaşılması gerekmektedir. Olayın Buhârî ve Müslim tarafından konunun tekrarı olarak değil de sanki âyet ilk defa nazil oluyormuş gibi aktarılması âyetin Medenî olduğunu düşündürmekte ve meseleyi karmaşık hale getirmektedir. Müfessirler hiç dikkat çekmeseler de el-İsrâ suresinden daha önce nazil olan Lokmân sûresi 27. âyetin de Medine'de nazil olmuş gibi anlatılması da aslında konuyu daha karmaşık hale getirmektedir. Bu durum rivâyetleri değerlendirmede Kur'an-sîret ilişkisine çok da dikkat edilmediğini göstermektedir.

2. en-Nisâ 4/88-89. Âyetler İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi

en-Nisâ 4/88-89. Âyetlerde hicret ettikten sonra Medine'den ayrılan, müşriklerle birlikte hareket ettikleri için kâfir kabul edilen münafıkların her nerede olursa olsun yakalandıklarında öldürülmeleri gerektiğinden bahsedilmektedir.

Âyetlerin muhataplarının kimler olduklarına dair kaynaklarda farklı bilgiler nakledilmektedir. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'e göre âyet Uhud savaşına katılmak için İslam ordusuyla birlikte Medine'den ayrılan ancak savaşa katılmadan ordudan ayrılıp Medine'ye dönen münafıklar hakkında nazil olmuştur.²⁸

Mukâtil ve Zemahşerî'ye (ö. 538/1144) göre muhataplar hicretlerini bozup Mekke'ye dönen dokuz kişidir.²⁹ Taberî âyetle ilgili olarak muhatapların irtidat eden Mekkeliler, hicret etmeyen Mekkeliler, Medine'den ayrılmak isteyen bedeviler, Uhud savaşına katılmayıp Medine'ye dönenler ve ifk olayına karışan Abdullah b. Übey gibiler olduklarına dair rivâyetleri naklettikten sonra kendi görüşünü "Rivâyetler muhatapların Mekkeli veya Medineli oldukları konusunda yoğunlaşmaktadır. Âyetteki 'hicret edene kadar onları veli edinmeyin' emri onların Medine dışından birileri olduğunu göstermektedir. O dönemde Medine'ye hicret farz idi. Medine'deki münafık ve müşrikler zaten vatanlarında oturmaktaydılar. Onlar için bu emrin bir anlamı bulunmamaktadır. Bundan dolayı en doğru görüş muhatapların 'Mekkelilerden irtidat edenler olduğudur' şeklindeki açıklamadır. Medine'den izinsiz ayrılmak hicretin iptali bu da imanın iptali anlamına geldiği için söz konusu şahıslar müşrik kabul edilmişlerdi."³⁰

İbnu'l-Arabî (ö. 543/1148) tüm rivâyetleri ve Taberî'nin görüşünü naklettikten sonra "Buhârî ve Tirmizî'nin rivâyetleri sahih olduklarından konuyla ilgili en doğru bilgi bunların

²⁷Abdurrahman Habenneke el-Meydânî, *Meâricu't-Tefekkûri ve Dekâiku't-Tedebburî*,(Dimaşk: Dâru'l-Kalem,1423/2002),IX, 719-720.

²⁸Buhârî, "Kitâbu't-Tefsîr", -Sûratu'n-Nisâ- 13; Müslim, "Kitâbu sıfâtu'l-münâfikîn ve ahkâmihim", 6.

Tirmizî, "Kitâbu't-Tefsîr", - Sûratu'n-Nisâ, 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 184, 187.

²⁹Mukâtil, *Tefsîr*, I, 246-248; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 577-578.

³⁰Taberî, *Câmiu'l-beyân*, IV, 194-196.Ayrıca bkz. Ebû Mansûr el-Maturidî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*. thk. Mecdî Bâsellûm. I-X, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), III, 289-292; Kurtubî, *el-Câmi'üli ahkâmi'l-Kur'ân*, ,VI,: 503-504; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 224-228.

Uhud savaşına katılmayanlar olduğudur. Bu durumda âyetin anlamı ‘Bu münafıklar mal ve evlatlarını bırakıp Allah yolunda cihat etmedikleri sürece onları öldürün’ olmaktadır” demektedir.³¹ Kurtûbî “Medine’yi terk edenler rivâyeti âyetin sonundaki ‘hicret edinceye kadar’ ifadesiyle uyumludur. Fakat Buhari, Müslim ve Tirmizi’nin nakilleri daha sahihtir.” demektedir.³² Kurtûbî’nin âyetin bütünlüğünden doğru anlama ulaştıktan sonra diğer rivâyeti metin tenkidine tabi tutmadan sadece temel hadis kaynaklarında geçmesini temel olarak tercih etmesi sahih algısı ve eserlerin otoritesinin müfessir üzerindeki ağırlığını göstermektedir. Beğavî (ö. 516/1122), Seâlibî (ö. 875/1470) ve İbn Kesîr âyetle ilgili rivâyetleri naklediyor, ancak herhangi bir tercihte bulunmuyorlar.³³ Râzî de rivâyetleri, âyetin siyakının Medine’den ayrılanları anlattığını, diğer rivâyetlerin âyetin siyakına uymadığı görüşünü de aktarıyor ancak herhangi bir tercihte bulunmuyor.³⁴

İbn Âşûr rivâyetler arasında tercih yapmakta zorlandığı için âyetlerin yukarıda nakledilen tüm muhatapları kapsadığını ve bu küfürleri ilan edilenlere “Eğer gerçekten iman edip hicret etmezseniz hakkınızda katil hüküm uygulanacak” denmesinin emredildiğini kaydetmektedir.³⁵ Beğavî, Seâlibî, İbn Kesîr, Râzî ve İbn Âşûr’un tercihte bulunmamaları rivâyetler arasındaki çelişkinin müfessirleri zorladığını göstermektedir. Mevdûdî’ye göre söz konusu âyetler hicret etmeyen münafıkları anlatmaktadır.³⁶

Rivâyetleri değerlendiren Seyyid Kutup (1960-1966): “Sened olarak âyetin Uhud savaşından geri duranlar hakkında indiği yönündeki rivâyetler daha sahih olmakla birlikte tarihsel olguya dayanarak hicretlerini bozanlarla ilgili rivâyeti tercih ediyoruz. Çünkü Medine münafıklarıyla savaşmaya ilişkin herhangi bir emir söz konusu olmamıştır. Hz. Peygamber (a.s.) ne onlarla savaşmış ne de onlardan birini öldürmüştür. Aksine onlarla ilişkide değişik bir yöntem uygulamıştır.”³⁷

Yukardaki nakillerden anlaşıldığı üzere Mukâtil, Zemahşerî, Taberî ve Râzî muhatapların Medine’yi terk edip, Mekke’ye gidenler olduğunu ifade etmişler, Seyyid Kutup ise daha açık ifadelerle Buhari ve Tirmizi’nin rivâyetlerinin sahih kabul edildiğini ancak bağlama uymadığını kaydetmiştir. İbnu’l-Arabî ve Kurtûbî bağlama uygun anlamı görmelerine karşılık hadis kaynaklarının otoritesinden dolayı âyetin nassına ve bağlama uymamasına rağmen muhatapların Uhud savaşına katılmayanlar olduğunu tercih etmişlerdir. Bu örnek sahih kabul edilen rivâyetlerin âyetin lafzının ve bağlamının önüne geçtiğini, asıl anlamı gölgelediğini göstermektedir. Beğavî, Seâlibî ve İbn Kesîr hiç tercihte bulunmamış, İbn Âşûr ve Mevdûdî ise Kur’an-siret ilişkisine uymayan tercihte bulunmuşlardır. Bu tercihte bulunmama durumu aslında âyetlerin asıl muhatap ve mesajını bulmanın çok da kolay bir

³¹Ebu Bekr Muhammed b. Abdullah İbnu’l-Arabî. *Ahkâmu’l-Kur’an*, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, 3. Baskı. I-IV, (Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1424/2003), I, 593-594.

³² Kurtûbî, *Ahkâmu’l-Kur’an*, 6: 504.

³³Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd el-Beğavî. *Me’âlimü’t-tenzil*, thk. Mahmud Abdullah en-Nemr v.dğr. (Riyad Dâru’t-Tayyibe, 1409/1988), II, 258-259; Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf es-Seâlibî, *el-Cevâhiru’l-Hisân*, thk. Abdulfettah Ebû Sünne, (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî-Müessesetu’t-Târihi’l-Arabî, 1418/1997), II, 273-274.

³⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, X, 224-225.

³⁵İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenwir*, V, 148-152.

³⁶Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an*, I, 387-388.

³⁷Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli’l-Kur’an*, çev. Komisyon, I-X, (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1989), III, 184-187.

mesele olmadığını, müfessirlerin bu ve benzeri âyetlerde zorlandıklarını da göstermektedir.

3. el-Bakara 2/284. Âyetle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi

el-Bakara 2/282 ve 283. âyetlerde borçlanmaların yazılması, şahit tutulması ve şahitlerin sahip oldukları bilgileri gizlememeleri gerektiği, gizleyenlerin büyük bir günaha girecekleri anlatıldıktan sonra 284.âyette “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’a aittir. İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker. Sonra dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder; Allah her şeye kâdirdir.” buyrulmaktadır.

Müslim’in naklettiği bir hadise görebu âyet nâzil olunca sahâbeye ağır gelmiş, Resûlullah’ın huzuruna gelerek diz çökmüş ve “Ey Allah’ın elçisi! Namaz, oruç, cihad, sadaka (zekât) gibi gücümüzün yettiği amellerle yükümlü kıldınız (bunlara bir diyeceğimiz yok). Şimdi ise size bu âyet geldi; buna uymaya gücümüz yetmez!” demişlerdi. Resûlullah “Sizden önceki iki kitabın tâbileri gibi siz de ‘Duyduk ve uymadık’ mı diyeceksiniz? Oysa ‘Duyduk, itaat ettik. Senin bağışlamamı dileriz ey Rabbimiz, gidiş sanadır’ demeniz gerekir” buyurmuş, onlar da aynen böyle söylemişler, bu cümleyi tekrarladıkça dilleri de buna alışmıştı. Bunun üzerine onların bu tutumunu öven 285. âyeti indirildi. Bu âyeti uyguladıklarında 284. âyeti nesh eden “Allah hiçbir kimseyi gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz...” meâlindeki 286. âyet nâzil olmuştur. 286. âyetteki dualara Allah Teâlâ “evet” diyerek karşılık vererek sahabenin dualarını kabul etmiştir. Müslim yukarıda özetlenen rivâyetin ardından aynı konuyla yakından ilgisi bulunan şu meâldeki hadisleri de nakletmiştir: “Allah ümmetimin içinden geçirdiklerini –söylemedikçe ve yapmadıkça– bağışlamıştır”³⁸ Buhârî, İbn Ömer’den 284. âyetin sonrasındaki âyetle nesh edildiği görüşünü naklediyor.³⁹ Bu rivâyetlere göre 284. âyetin muhtevası sahabeye ağır gelmiş ancak sahabilerin bu zorluğuna rağmen âyeti kabullenmeleri 285. âyetle anlatılmış, 286. âyetle de 284. Âyet neshedilmiştir.

Taberî, ilk olarak âyette şahitlerin şahitliği gizlememelerinin anlatıldığını, bu âyette “Ey şahitler, şahitliğinizi gizlemeyin, kim gizlerse günah işlemiş olur, şahitliği gizlemeniz benim açımdan mümkün değildir, gizlediğiniz şahitlikten dolayı benim cezamdan korkun” buyrulduğunu kaydetmektedir. Taberî kendi görüşünü bu şekilde açıkladıktan sonra kişinin kalbinden geçenlerden hesaba çekilip çekilmeyeceği, âyetin mensûh olup olmadığına dair görüşleri de nakletmektedir. Nesh iddiasını“nesh ancak başka bir hükümün nefyedilmesiyle olur. Burada böyle bir durum söz konusu olmadığı için âyet muhkemdir” diyerek eleştirmektedir.⁴⁰

Râzî, bu âyet kişinin kalbinden geçen duyguları da kapsıyor. Bu durumda “teklifu mâ lâ yutâk” gündeme geliyor. Sadece kasıtlı, istenilerek düşünülenler âyetin kapsama girer şeklindeki görüşleri verdikten sonra bazılarının “Âyet şehadetin gizlenmesini anlatıyor, diğer konularla ilgili değildir” dediklerini nakletmektedir. Ona göre lafız âm olduğu ve âyet şahitliğin gizlenmesinden sonra gelse bile anlam onunla sınırlandırılmayacağı için bu görüş zayıftır. Ayrıca âyetin mensûh olduğu görüşü de Râzî’ye göre zayıftır.⁴¹

³⁸ Müslim, “Kitâbu’l-İmân”, 199-202.

³⁹ Buhârî, “Kitâbu’t-Tefsîr”, -Sûratu Bakara- 54-55.

⁴⁰ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, III, 142-150.

⁴¹ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, VII, 133-137.

Suyûtî (ö. 911/1505) ve İbn Kesir âyetle ilgili Taberî'nin tercihini ve diğer görüşleri nakletmekte ancak herhangi bir tenkitte de bulunmamaktadır.⁴² Vahidi(ö. 468/1076) sadece Müslim'in naklettiği rivâyeti aktarmakla yetinmektedir.⁴³ İbn Âdil (VII./XIV. yüzyıl)konuyla ilgili rivâyet ve görüşleri nakletmektedir. İbn Âdil'e göre nesih ancak emir ve nehiy konularında söz konusu olmaktadır. Bu âyet haber türünde olduğu için neshten bahsetmek yanlıştır. Gerçekleştirme konusunda ciddi olunan düşüncelerden kul hesaba çekilecektir. Ancak kişinin hoşuna gitmediği halde engelleyemediği düşüncelerden hesap söz konusu olamaz. Uygulanmayan kalpte kalanlar affedilir. Ayrıca âyette “muhasabe ederim” buyruluyor, “cezalandırırım” buyrulmuyor. İbn Âdil konuyla ilgili tüm görüşlerin en sonunda “Yedinci görüş âyetin şahitliği gizlemekle ilgili olduğu görüşüdür, ancak lafız umûmî olduğu için bu görüş zayıftır.” demektedir.⁴⁴

Kur'an Yolu tefsirinde âyetle ilgili insanın kalbinden geçen hangi düşüncelerden sorumlu olup olmadığı, nesh iddialarının geçersiz olduğu gibi görüşler nakledildikten sonra İbn Abbas'tan bu hükmün, şahitliği gizlemek ve yalancı şahitlikle ilgili olduğu yorumu nakledildiği, önceki âyetlerde borcu yazdırma, şahitlik, rehin gibi tedbirler emredildikten sonra bu âyette “Şahit, bildiğini gizlerse veya eksik söylesse Allah onu da bilir ve gereğini yapar” denilmek istenmiştir. Âyetin bu mânayı ihtiva ettiğinde şüphe bulunmamakla beraber çerçevesini bu kadar daraltmak hem gereksiz hem de delilsiz olduğu açıklanmaktadır.⁴⁵ Bu yorumlar âyetin mesajını daralttığı gerekçesiyle müelliflerin bağlama uygun anlamı kabullenmekte zorlandıklarını göstermektedir.

Mevdüdü'ye göre âyet insanın yaptığı işlerden Allah'a karşı sorumlu olduğunu, O'nun gizli açık her şeyi bildiğini anlatmaktadır.⁴⁶ Elmalılı âyetin şahadet gizlemeye veya kâfirlerle dostluk yapanlar hakkında nazil olduğuna dair iki görüş olduğunu belirttikten sonra bağlamı dikkate almadan konuyu âm ifadeler üzerinden yorumlamaktadır.⁴⁷

Âyetle ilgili naklettiğimiz bilgilerden anlaşıldığı üzere Taberî âyeti bağlamına uygun olarak açıklamakta, Râzî, İbn Âdil ve Kur'an Yolu doğru anlamı âyetin âm lafızlarına uymadığı için eleştirmekte, Suyûtî ve İbn Kesir herhangi bir tercihte bulunmamakta, Vâhidî ise sadece Müslim'in rivâyetini vererek görüşünü belirtmektedir. Bu durumda müfessirlerin çoğunluğunun yorumlarında bağlamı değil hadislerin de etkisiyle âyetteki âm ifadeyi temel aldıkları söylenilebilir.

Bu âyetin yorumunda Kur'an'ın bütünlüğü dikkate alınmadığından âyetin mensûh olup olmadığı, kişinin kalbinden geçen ne tür düşüncelerden hesaba çekileceği gibi hususlar tartışılmıştır. Bu durum bağlam dikkate alınmadığında meselenin ne kadar çetrefilli bir hal aldığını da göstermektedir. Meselenin en üzücü tarafı bağlam merkezli yapılan isabetli

⁴²Celâleddin Abdurrahman es-Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. I-XVII, (Kahire: Merkezu Hicr, 2003), III, 411-420; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'azîm*, II, 513-520.

⁴³Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *el-Vasît fi't-tefsîri'l-Kur'ani'l-mecîd*, thk. Adil Ahmet Abdulmevcüd v.d., I-III, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), I, 407-408.

⁴⁴Ebü Hafs Ömer b. Alib.Âdil. *el-Lubâb fi 'ulûmu'l-kitâb*. thk. Adil Ahmet Abdulmevcüd v.d., I-XX, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1998), IV, 514-522.

⁴⁵Hayreddin Karaman v.d., *Kur'an Yolu*, I-V, (Ankara: Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları, 2006), I, 450-452

⁴⁶ Mevdüdü, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, 228.

⁴⁷ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 258-259.

yorumların âm lafza dayanılarak eleştirilmesi ve geçersiz kabul edilmesidir. Bu tür yorumların özel olarak sorgulanması gerekmektedir. Müfessirler, kendileri açısından bir yönüyle haklı olarak, Kur'an'ın kuşatıcılığını ispatlamak, yaşanan her şeyi bir şekilde Kur'an'la irtibatlandırmak ve mümkün olduğu kadar, Kur'an'ı farklı konularda konuşturmak istediklerinden âyeti bağlamından kopuk bir şekilde açıklamaktadırlar. Âyetlerin mesajını bağlam çerçevesinde sıkıştırmak çok doğru bir yaklaşım değildir. Ancak bu yorum genişlemesinin bağlamı yok saymadan veya yanlışlamadan ikinci, üçüncü dereceden görüşler olarak vermek gerekmektedir. Âyetler, bağlamından bağımsız yorumlandığında kendi sabit, temel anlamı olmayan tüm yorumlara açık metinlere dönüşmekte, bu nedenle de te'villerin doğru ve yanlışını belirlemek zorlaşmaktadır. Bu tutum aynı zamanda tefsir ve te'vilisulsüz bir mahiyete büründürmek anlamına da gelmektedir.

4. et-Tevbe9/113. Âyetle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi

et-Tevbe sûresi 113. âyette “Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, yakınları da olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere ne de mü'minlere yaraşır” buyrulmaktadır.

Mukâtil b. Süleyman'ın naklettiği rivâyete göre bu âyet Mekke fethedildiğinde Hz. Peygamber annesi için istiğfar dilemek istediğinde, bazı sahabiler annesinin müşrik olduğunu hatırlatırcasına “O, Abdumenaftan Âmine b. Vehb'tir” demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in “İbrahim müşrik babası için istiğfar dilemişti” buyurması üzerine nazil olmuştur.⁴⁸ Taberî, âyetin Hz. Peygamber'in Ebû Tâlib'ten iman etmesini istediği ancak onun bu istediği kabul etmeden müşrik olarak vefat etmesi üzerine; annesi için istiğfar dileme talebi ve ashabin vefat etmiş müşrik akrabaları için istiğfar dilemeleri üzerine indiğine dair rivâyetleri nakletmektedir.⁴⁹

Buhârî'nin nakline göre Hazret-i Peygamber amcası Ebû Tâlib ölmek üzere iken yanına geldiğinde Ebû Cehil ile Abdullah b. Ebî Ümeyye de orada bulunuyordu. Hz. Peygamber: “Ey Amca! Lâ ilahe illallah de ki, bununla senin lehine Allah katında şehâdetle bulunabileyim!” dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye müdâhalede bulunarak: “Ey Ebû Tâlib! Abdülmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun?” dediler ve Ebû Tâlib iman etmedi. Hz. Peygamber'in “Bana yasaklanmadığı sürece senin için bağışlanma dileyeceğim” demesi üzerine Tevbesûresi 113. âyet nazil olmuştur.⁵⁰

Zemahşerî âyetin Ebû Tâlib ve Hz. Peygamber'in annesiyle ilgili indiği yönündeki rivâyetleri zikrettikten sonra “Ebû Tâlib hicretten önce vefat ettiği, âyet ise Medine'nin son döneminde nazil olduğu için Hz. Peygamber'in annesiyle ilgili rivâyet daha sahihtir.” demektedir.⁵¹

İbnu'l-Cevzî (ö. 597/1201), Ebû Hayyân (ö. 745/1344) ve İbn Kesîr, bu âyetin Ebu Talib'in vefat anı; Hz. Peygamber'in vefatından sonra onun için istiğfarı; annesinin kabrini

⁴⁸Mukâtil, *Tefsîr*, II, 74.

⁴⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VI, 487-492.

⁵⁰Buhârî, “Kitâbu't-Tefsîr”, Tevbe, 16; Müslim, “Kitâbu'l-İmân”, 9; Nesâî, “Kitâbu'l-Cenâiz”, 102; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 433.

⁵¹Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 299-300.

ziyaret edip, istiğfar için ısrarla izin istemesi; ashabın vefat etmiş babaları ve sevdikleri müşrikler için istiğfar talepleri hakkında nazil olduğunu nakletmektedir. Hz. Ali'den nakledilen rivâyete göre Hz. Ali bir sahabinin müşrik olarak vefat eden ebeveyni için istiğfar ettiğini görünce “müşrikler için nasıl istiğfar dilersin” dediğinde sahabi “Hz. İbrahim babası için nasıl dua ettiyse ben de ebeveynim için istiğfar ediyorum” dedi. Hz. Ali durumu Hz. Peygamber'e haber verince bu âyet nazil oldu.⁵²

Kur'an Yolu tefsirinde konu şu şekilde izah edilmektedir: “Âyetlerin, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in veya annesinin bağışlanması için dua etmesi yahut bazı müminlerin müşrik olarak ölen yakınlarının bağışlanmaları için dua etmeleri sebebiyle indiğine dair değişik rivâyetler bulunmaktadır. Sürenin iniş zamanı ile ilgili bilgiler, 113. âyette hem Hz. Peygamber hem de müminlerden söz edildiği ve ardından gelen âyette de Hz. İbrâhim örneğine değinildiği göz önüne alınırsa, asıl amacın belirli bir olayla ilgili bir hüküm veya açıklama getirmek değil, bu konuda bir ilkeye dikkat çekmek olduğu anlaşılır ki bu da, hayatındaki bütün fırsatları bir kenara itip Allah'a şirk koşmakta ısrar ettiği ve o hal üzere öldüğü bilinen kişilerin bağışlanması için dua etmenin Allah katında tasvip edilen bir davranış olmadığıdır.”⁵³

Müfessirlerin âyetlerle ilişkilendirilen rivâyetleri anlama, yorumlama ve tercih faaliyetinde bulunurken senedleri dikkate aldıkları, hadislerin geçtiği kaynakların güvenilirliklerinin de onları yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Mukâtil'in sadece Hz. Peygamber'in annesiyle ilgili rivâyeti nakletmesi onun isabetli tercihte bulunduğunu göstermektedir. Görüşlerini aktardığımız müfessirlerden sadece Zemahşeri konuyu nüzûl sürecini dikkate alarak değerlendirerek Ebû Tâlib ile ilgili rivâyetin mana, tarih ve zaman açısından doğru/sahih olmadığını açıklamıştır. Hâlbuki diğer müfessirlerin birikimleri de bu görüşü ortaya koymak için fazlasıyla yeterlidir. Ancak rivâyetlere yaklaşım ve değerlendirme usulü farklı olduğu için aynı sonuca gidilmemiştir. Tefsirlerde birçok âlimin esbâb-ı nüzûl rivâyetlerini naklettikleri ancak herhangi bir tercihte bulunmadıkları da görülmektedir. Bunun sebebi âyetin anlam dairesine girdiğinin kabul edilmesi veya tercihte zorlanması olabilir. Müfessir herhangi bir tercihte bulunmadan görüşleri naklettiğinde okuyucu çoğu zaman ihtilaflar denizinde tek başına kalmakta ve âyetin kimi, neyi anlattığı konusunda bir sonuca da gidememektedir.

5. el-Hadîd 57/16. Âyetle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi

Medenî surelerden Hadîd 16. âyette *“İman edenlerin Allah'ı zikretmekten ve inen Kur'an'dan dolayı kalplerinin saygı ile ürpermesinin zamanı gelmedi mi? Daha önce kendilerine kitap verilip de, üzerinden uzun zaman geçen, böylece kalpleri katılaştıranlar gibi olmasınlar. Onlardan birçoğu fasık kimselerdir.”* buyrulmaktadır. Müslim ve Nesâî İbn Mes'ûd'un Ehl-i kitap gibi kalplerinin katılaşmaması için kendilerini eleştiren bu âyetin iman etmelerinden

⁵² İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr*, II, 304-305; Ebû Hayyân Muhammed b. Yusuf. *el-Bahrü'l-muhîr*, thk. Âdil Ahmed Abdulmansur v.d., (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1413/1993), V, 107-108; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, VII, 294-299.

⁵³ Karaman v.d., *Kur'an Yolu*, III, 66-67

dört yıl sonra nazil olduğunu söylediğini nakletmektedir.⁵⁴ İbn Mâce aynı bilgiyi Abdullah b. Zübeyr'in oğlu Âmir'den babasının sözü olarak nakletmektedir.⁵⁵

Râzî, A'meş'in (ö. 148/765) muhacirlerin Medine'de hicret sonrası rahatladıklarını, bazı görevlerini aksatınca da kalplerinin katılaşmaması konusunda uyarıldıklarını söylemektedir.⁵⁶ Kurtübî ilgili rivâyetlerle birlikte "Sahabiler Medine'de rahatladıklarında aralarında mizah ve gülüşmeler, kahkahalar çoğalınca bu âyetle uyarıldılar" görüşünü de nakletmektedir.⁵⁷ Mâverdî (ö. 450/1058) diğer görüşlerin yanı sıra hem İbn Mes'ûd'un hem de İbn Abbas'ın görüşlerini nakletmekte, herhangi bir eleştiri yapmamaktadır.⁵⁸ İbn Kesir'e göre âyette İslam'ı yaşama, bu uğurda mücadele etme konusunda hassasiyetleri azalan sahabiler toparlamaları için uyarılmaktadır. İbn Abbas'a göre âyetin muhatabı muhacirlerdir ve Allah Teâla onları nüzûlün on üçüncü yılının başlarında uyarmıştır. İbn Mes'ûd'a göre ise kendilerini eleştiren bu âyet iman etmelerinden dört yıl sonra nazil olmuştur.⁵⁹ İbn Âşûr, İbn Mes'ûd'dan nakledilen bilgiye dayanarak âyetin Mekke'de dördüncü veya beşinci yılda nazil olduğunu kaydetmektedir. Ona göre Mekke'de münafıklık olmadığından âyetin sahabileri anlattığı görüşü daha doğrudur.⁶⁰

İbn Hacer, (ö. 852/1449) İbn Mes'ûd'un ilk Müslümanlardan, iki defa hicret edenlerden olduğunu kaydetmektedir.⁶¹ İsmail Cerrahoğlu'na göre Abdullah b. Mes'ûd'un Hz. Hatice ve Ali'den sonra İslâmiyet'i kabul eden üçüncü kişi olduğu söyleniyorsa da bizzat kendisi, altıncı müslüman olmaktan şeref duyduğunu belirtmektedir. Onun yeni dine girişinin Peygamber'in Erkam'ın evine yerleşmesinden veya Hz. Ömer'in İslâm'a girmesinden önce müslüman olduğuna dair rivâyetler de vardır. Abdullah'ın annesi ve kardeşi Ukbe de ilk Müslümanlardandır. Mekke'de diğer müslümanlarla birlikte o da müşriklerin eziyet ve işkencelerine mâruz kaldı ve bundan kurtulmak için Habeşistan hicretlerine katıldı. Müşriklerden korkmadan ve onlardan gelecek baskılara aldırmadan, Hz. Peygamber'den sonra Kâbe'de âşikâre Kur'an okuyan ilk sahâbî olan Abdullah b. Mes'ûd, aynı zamanda Medine'ye ilk hicret edenler arasında yer aldı.⁶² Bu bilgiler İbn Mes'ûd'un Mekke'nin erken dönemlerinde İslam'a girdiğini, dolayısıyla el-Hadîd suresi 17. âyetle ilgili rivâyetin anlam açısından problemliliğini ortaya koymaktadır.⁶³

Erken dönem Mekki surelerde Ehl-i kitap herhangi bir şekilde eleştirilmemektedir.

⁵⁴ Müslim, "Kitâbu't-Tefsîr", 24; Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasen Abdulmuni'm eş-Şelebî, I-XII, (Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1421/2011), "Kitâbu't-Tefsîr", Sûratu'l-Hadîd, no: 11504.

⁵⁵ İbn Mâce, "Kitâbu'z-Zühd", 19.

⁵⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIX, 230.

⁵⁷ Kurtübî, *el-Câmiu' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XX, 252.

⁵⁸ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, thk. es-Seyyid b. Abdurrahman, I-VI, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye-Müessesetu'l-Kütübî's-Sekafi, ts.), V, 477-478.

⁵⁹ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, XIII, 421-

⁶⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVII, 389-390.

⁶¹ İbn Hacer el-Askalânî, *Sahâbe-i Kiram Ansiklopedisi (el-İsâbe fi Temyîzi Sahabe)* trc. Naim Erdoğan. I-V, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), III, 265.

⁶² İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), I, 114.

⁶³ Buhârî ve Müslim'de eleştirilen bazı rivâyetler için bk. Kemal Özcan, "Buhârî ve Müslim'in Sahihleri Hakkında Farklı Görüşler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/21 Sayı, 40: 215-244.; Ahmet Önkâl, "Bir Siyer Kaynağı Olarak Buhârî: Kitâbü'l Meğâzî Örneği" *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XI, Sayı:1-2, (Elazığ, 2016): 73-80

Onlara yönelik eleştiriler âyetler ilerleyen yıllarda özellikle de Medine’de Müslümanlarla aralarında problemler başlayınca nazil olmuştur. Ayrıca sahabiler Mekke’de baskı ortamında sıcak ve zorlu bir mücadele içindeydi. Herhangi bir rahatlıktan dolayı gevşemeleri gibi bir durum da söz konusu değildi. Surenin geneline bakıldığında Medine’nin ilerleyen yıllarında rahatlayan, dünyevileşme ve cimrilik alametleri gösteren bazı sahabilerin eleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu da âyetin Mekke’de indiği bilgisinin sure bütünlüğü, bağlam ve Kur’an-siyer ilişkisi açısından tutarlı olmadığını göstermektedir. Görüşlerini naklettiğimiz müfessirlerin rivâyeti nüzûl-siret ilişkisi ve Abdullah b. Mes’ûd’un İslam’a giriş tarihi temelinde değerlendirmedikleri görülmektedir. İbn Âşûr hadis kitaplarındaki rivâyeti temel aldığından âyetin Mekke’nin dördüncü veya beşinci yılında nazil olabileceğini iddia etmiştir. Âyetler olaylar üzerine nazil olduğu ve Kur’an kronolojik bir kitap olmadığı için müfessirlerin her âyetle ilgili rivâyetleri ve görüşleri değerlendirmede nüzûl sürecini ve siyak-sibak ilişkisine dikkat etmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Klasik eserlerde esbâb-ı nüzûl rivâyetlerinin değerlendirilmesiyle ilgili bazı kriterler kaydedilmektedir. Câbirî, A. Nedim Serinsu ve Selim Türcan esbâb-ı nüzûl rivâyetlerini değerlendirmedeki söz konusu kriterlerin yetersiz kaldığı, rivâyetlerin tarihî bakış açısıyla, Kur’an’ın bütünlüğüne, nüzûl sıralamalarına, siyerle uyumuna, zaman ve mekâna uygunluk açısından metin tenkidi yapılarak değerlendirilmesini teklif etmektedirler. Bu teklifler doğru olmakla birlikte,

1. *el ibre bi umûmi’l-lafzi lâ bi hususi’s-sebeb* ilkesinin siyak-sibak ihmal edilerek kullanılması
2. Bir süreç içerisinde nazil olan kitabın anlaşılmasında ve rivâyetleri değerlendirmede nüzûl sürecinin dikkate alınmaması
3. Sahih kabul edilen rivâyetlerin metin tenkidine yeteri kadar dikkat edilmemesi
4. Müfessirlerin Buharî ve Müslim gibi hadis kaynaklarının otoritesinden dolayı rivâyetleri ilmî tenkitten geçirmemesi de müfessirleri yanlış sonuçlara götürebilmektedir. Bundan dolayı rivâyetlerin değerlendirilmesinde bu hususların daha fazla vurgulanması, dikkate alınması gerekmektedir. Aksi takdirde âyetin metni ve bağlamı asıl manayı hissettirse dahi bu çalışmadaki örneklerde de görüldüğü üzere bağlama uymayan yorumlar tercih edilebilmektedir. Aslında konu süreç içerisinde nazil olan kitabın anlaşılmasında ve rivâyetlerin değerlendirilmesinde bu sürecin bütünlüklü bir şekilde dikkate alınmamasına dayanmaktadır. Müfessirlerin birçok konuda ayetleri parçacı bir şekilde ele almaları, hadisleri anlama ve yorumlamada da bütünlüğe yeteri kadar dikkat etmemeleri de bazı yanlış sonuçlara ulaşmanın temelini oluşturmaktadır.

Müfessirler büyük bir özveri ve gayretle rivâyetlere dayanarak âyetlerin anlam ve mesajını ortaya koymaya çalışmışlardır. Kur’an’ın kronolojik ve tematik olmaması âyetlerin anlaşılmasını, rivâyetlerin değerlendirilmesi ve tercih edilmesini zorlaştırmaktadır. Müfessirin her rivâyeti sened ve metin açısından incelemesi mümkün olmadığından önceki âlimlerin, hadisçilerin ulaştığı sonuçlar ve eserleri başvuru kaynağı olmuştur. Müfessirler bu

kaynaklardaki rivâyetlere dayanarak el-İsrâ 85. âyetin Medine’de nazil olduğunu; en-Nisâ 88-89. âyetlerin Uhud savaşı için yola çıkan İslam ordusundan ayrılıp Medine’ye dönenleri anlattığını; el-Bakara 284. âyetin kulların kalplerinden geçen tüm duygu ve düşüncelerden sorumlu olduklarını anlattığını ve sonraki ayetle nesh edildiğini; et-Tevbe suresi 113. âyetin Hz. Peygamber’in iman teklifinin kabul etmeyen Ebu Talib’in vefatı anında nazil olduğunu ve el-Hadid 16. âyetin İbn Mes’ûd’un İslam’a girmesinden dört yıl sonra nazil olduğunu açıklamışlardır.

Bu rivâyetleri ve müfessirlerin görüşlerini Câbirî, A. Nedim Serinsu ve Selim Türcan’ın açıklamaları ve bizim ulaştığımız sonuçlar çerçevesinde incelediğimizde bu rivâyetlerin ve ulaşılan yorumların isabetli olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak el-İsrâ 85. âyetin Mekke’de nâzil olduğu; en-Nisâ 88-89. âyetlerin hicretlerini bozup Mekke’ye geri dönen, mürted olarak kabul edilen münafıkları; el-Bakara 284. âyetin alışverişteki şahitliklerini gizleyenleri; et-Tevbe 113. âyetin Hz. Peygamber’in annesi için istiğfar dilemesini; el-Hadid 16. âyetin Medine’de rahatladıkları için İslam’ı yaşama ve savunma konusunda gevşeklik gösteren sahabileri anlattığı anlaşılmaktadır.

Birçok müfessirin rivâyetler arasında tercihte bulunmadıkları görülmektedir. Bu durum rivâyetler arası ihtilafları halletmenin zorluğunu, sadece sened tenkidi yapmanın yeterli olmadığını göstermektedir. Esbâb-ı nüzûl rivâyetlerini değerlendirmede kaydedilen bütün hususlar dikkate alınarak sahih hadis eserleri ve ana tefsir kaynakları üzerinden örnek çalışmaların yapılması elzem görünmektedir. Bu çalışmalar rivayetleri değerlendirme ve tercihte bulunmada bir usûl öğreteceği gibi, rivâyetleri yapısı, sorunları, tefsirin nasıl bir ilim olduğu ve müfessirin hangi zorluklarla karşılaştığı gibi hususlarda da ufuk açıcı sonuçları olacaktır.

Klasik kaynaklarımızın değerli ve vazgeçilmez oldukları bir gerçek olmakla birlikte bunlarda da sened ve metin açısından problem taşıyan bilgilerin olabileceğinin de unutulmaması gerekmektedir. Aksi takdirde bu çalışmadaki örneklerde görüldüğü üzere rivâyetler doğru tercihte bulunmanın önünde bir engele dönüşebilmektedir. Konuyla ilgili teklifler ve ulaşılan sonuçlar geleneğimizdeki bilgilerin dikkatli bir şekilde ilmî tenkitten geçirilmesinin gerekliliğini de göstermektedir.

Kaynaklar

Askalâni, İbn Hacer. *Sahâbe-i Kiram Ansiklopedisi (el-İsâbe fî Temyizi Sahabe)*. trc. Naim Erdoğan. 2. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf. *el-Bahru’l-muht*,thk. Âdil Ahmed Abdulmansurv.dğr. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1413/1993.

el-Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd. *Me’âlimü’t-tenzil*,thk. Mahmud Abdullah en-Nemr v.dğr. Riyad: Dâru’t-Tayyibe, 1409/1988.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu’s-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

- Câbirî, Muhammed Âbid, *Fehmu'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Merkezu Dirâsati'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2008.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Abdullah b. Mes'ûd”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Derveze, İzzet. *Kur'anü'l-mecîd*. trc. Vahdettin İnce. İstanbul: Ekin Yayınları, 1997.
- Dihlevî, Şah Veliyyullah. *el-Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr*. Dimaşk: Dâru'l-Ğavsânî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2008.
- İbn 'Âdil, Ebû Hafs Ömer b. Ali. *el-Lubâb fî 'ulûmu'l-kitâb*. thk. Adil Ahmet Abdulmevcûd ve diğeri. I-XX, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1998.
- İbnu'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdullah. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, 3. Baskı, I-IV, Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Tâhir. *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*. I-XXX, Tunus: Dâru Sahnûnli'n-Neşrve't-Tevzi', 1984.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahmân b. Ali. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, thk. Abdurrezzak el-Mecdî, I-IV, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1431/2010.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*. thk. Mustafa es-Seyyid v. dğr. I-XV, Kahire: Müessesetu Kurtuba, 1421/2000.
- İbn Teymiyye, Takiyyuddin. *Mukaddime fî usûli't-tefsîr*. thk. Adnân Zerzûr. 2. Baskı. b.y: 1972.
- Karaman, Hayreddin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfi ve Gümüş, Sadrettin, *Kur'an Yolu*. I-V, Ankara: Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Karataş, Ali. *Tefsîr Geleneğinde Rivâyet*. Diyarbakır: A Grafik, 2015.
- Kurtübî, Abdullah b. Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi'uli ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdu'l-Hasen et-Türki. I-XXIV, Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1427/2006.
- Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, çev. Komisyon, I-X, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1989.
- Maturîdî, Ebû Mansûr. *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*.Thk. Mecdî Bâsellûm. I-X, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ. *Tefhimu'l-Kur'an*. Trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr. 2. Baskı. I-VII, İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- el-Meydâni, Abdurrahman Habenneke. *Meâricu't-Tefekkûri ve Dekâiku't-Tedebburî*, Dâru'l-Kalem, Dimaşk, 1423/2002.
- Mukâtil, Ebu'l-Hasen b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. thk. Ahmed Ferid. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac. *Sahih*, II. Baskı, thk. Muhammed Fuad Abdulkakî, İstanbul, Çağrı yayınları, 1992.
- en-Nesâi, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasen Abdulmuni'm eş-Şelebî, I-XII, Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1421/2011.
- Önkâl, Ahmet. “Bir Siyer Kaynağı Olarak Buhârî: Kitâbü'l Meğâzî Örneği” *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XI, Sayı:1-2, (Elazığ, 2016): 73-80.

- Özcan, Kemal. “Buhari ve Müslim’in Sahihleri Hakkında Farklı Görüşler”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014/21 Sayı, 40: 215-244.
- Râzî, Fahrüddin İbn Ziyâuddin b. Ömer Muhammed. *Mefâtihu'l-gayb*. I-XXXII, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- Serinsu, A. Nedim. *Kur'ân ve Bağlam*, İstanbul: Şûle Yayınları, 2008.
- Serinsu, A. Nedim. “Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Esbâb-ı Nüzûl'e Yeni Bir Yaklaşım”, 1. *Kur'an Sempozyumu*, Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1994: 189-202
- es-Seâlibî, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf. *el-Cevâhiru'l-Hisân*. thk. Abdulfettah Ebû Sünne, I-V, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî-Müessesetu't-Târîhi'l-Arabî, 1418/1997.
- Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman. *el-İtkan fî ulumi'l-Kur'an*. thk. Ahmed b. Ali, I-II, Kahire: Daru'l-Hadis, 2006.
- Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman. *ed-Durru'l-mensûr fî't-tefsîri bi'l-me'sûr*. Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. I-XVII, Kahire: Merkezu Hicr, 2003.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- 16.07.2019).

Reexamination of Some Asbab al-Nuzul Narratives within the Contextual Framework

Abstract

Asbab al-Nuzul and tafsir narratives have an indispensable position because they constitute the backbone of the science of tafsir. These narratives were generally evaluated through narrative sigas and promissory notes, and there were some deficiencies in the text criticism.

Some scholars, such as Zerkesh, Suyuti, Ibn Taymiyah and Dihlevi, have stated that some narrations are not true asbab al-nuzul, but that the respective event and the person have entered the circle of meaning, and some of the narrators do not accept musnad. In some studies conducted in the modern period, it was stated that the criteria in evaluating the narratives of asbab al-nuzul were insufficient and that the Qur'an's integrity, text criticism, date and time harmony were unsufficiently considered. While interpreters understand the verses, they generally accept these narratives in reliable hadith sources such as Bukhari and Muslim as proven ready-made knowledge, without criticism. However, it is seen that some of the narratives of asbab al-nuzul and tafsir are not inappropriate for the Qur'an-siret relationship, the integrity of the Qur'an and the process of al-nuzul.

Due to the narrations in these sources, it is noted that the 85th verse of al-İsrâ is revealed in Medina; surah en-Nisaverves 88-89 tell about those who left the Islamic army before returning to the battle of Uhud and returned to Medinah, al-Baqara verse 284 is related to all the feelings and thoughts passing through the hearts of the servants and has been abolished; verse 113 of Surah al-Tawba was revelatory at the time of Abu Talib's death, and that verse 16 of surah al-Hadid was revolted four years after Ibn Masud had entered Islam. However, when these narrations are evaluated on the axis of the Qur'an's integrity, the process of reconciliation, the reconciliation with the fact, and the harmony of date and time, it is understood that these findings are not true and that the hypocrites who are regarded as disbelievers who have returned to Mecca by breaking the emigration of the verses, those who conceal the testimonies of al-Baqara 284; surah et- Tawba verse 113 verse the wish of the Prophet to beg for his mother; surah al-Hadid verse 16 revealed in Medina hand told about relaxation and defense of Islam.

Although it is a necessity for the commentators to apply for classical hadith works, it should be remembered that there may be some problematic narratives in terms of deed and text in these works. Although the criteria of the hadith detection and criticism of narrators are indispensable, while some scientific studies are sufficient, some narratives that are incompatible with the fact as a result of the fact that they are not appropriate due to some deficiencies, defects or incomplete application of the principles are accepted as true. Although the authority of classical sources and scholars is accepted, it should not be absolutized and the produced information should be subjected to scientific criticism. When this is not the case, although the text and context of the verse explain the correct meaning, the examiner may make the wrong choice, as seen in the verses mentioned above.

Keywords: Tafsir, Text Criticism, Narration, Asbab al-Nuzul, Authentic.